

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание степени доктора философии (PhD) по специальности 6D050800 «Учет и аудит»

КУЛУСТАЕВА АЛИНА МУХАМЕТКАЛИЕВНА

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА ОБЯЗАТЕЛЬСТВ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Актуальность темы исследования. Развитие отрасли страхования в Республике Казахстан осуществляется в соответствии с программой «Стратегия «Казахстан-2050». Открытость страховых компаний предполагает прозрачную финансовую отчетность, способствующую доверию со стороны пользователей, поскольку страхование является одним из направлений социальной политики государства. В связи с этим степень достоверности информации об обязательствах страховой компании играет огромную роль, поскольку они влияют на непрерывность деятельности компании и ее результативность.

Поток новых специализированных нормативных документов за последние годы свидетельствует о признании регулирующими органами значимости страхования. Однако на фоне позитивных тенденций, присущих казахстанскому рынку страхования, необходимо отметить, что действующие на настоящий момент стандарты учета еще не содержат достаточных рекомендаций по вопросу учета обязательств, характерных для отрасли страхования. На практике имеет место невысокая в области учета обязательств информация, дезориентирующая потенциальных инвесторов. Об этом свидетельствуют исследования в области бухгалтерского учета страховых компаний, которые позволяют говорить о том, что учетная информация, характеризующая обязательства страховых компаний, еще недостаточно удовлетворяет информационные нужды как административных блоков управления, так и заинтересованных пользователей.

Дальнейшее развитие рынка страхования и функционирующих на нем страховых организаций, на наш взгляд, во многом зависит от организации системы управления, результативность и действенность которой предопределяется качеством информации, генерируемой в системе учета и используемой для принятия управленческих решений. Непосредственная деятельность страховых компаний связана с выполнением обязательств не только перед страхователями, но и перед другими контрагентами. В связи с этим, бухгалтерский учет обязательств играет важную роль при формировании достоверной информации относительно финансового положения страховой компании.

Изложенное выше определяет актуальность совершенствования методических аспектов учета обязательств в страховых компаниях. Актуальность исследования определяется также и тем, что международные

стандарты требуют подробного раскрытия информации, позволяющей пользователям финансовой отчетности понять принятые в компании основы оценки, существенность отраженных в отчетности сумм, связанных с обязательствами страховых компаний, и факторы, влияющие на неопределенность сумм и сроков поступления денежных потоков от договоров страхования. Несмотря на значительную степень разработанности вопросов организации страхового бизнеса и управления страховой компанией, в том числе некоторых аспектов организации бухгалтерского учета в них, необходимо отметить, что вопросам учета обязательств страховых компаний уделено недостаточно внимания. В настоящее время в понятийном аппарате присутствуют разночтения, не применяются текущие оценки, которые вызывают проблемы при отражении стоимости обязательств в финансовой отчетности, используемой при анализе финансовой устойчивости страховых компаний. Эти вопросы требуют дальнейшего исследования в связи с тем, что возрастает потребность пользователей в информации об обязательствах компании, осуществляется гармонизация стандартов учета и оценки на международном уровне.

Целью диссертационного исследования является совершенствование учета обязательств страховых компаний. Исследование основывается на разработке и научном обосновании экономических и методологических решений, позволяющих создавать оптимальные стратегии управления страховой компанией. Они направлены на поддержание устойчивого развития казахстанского рынка страхования, что будет способствовать увеличению финансирования долгосрочных инвестиций в экономику страны.

Задачи исследования. Достижение поставленной цели определяет ряд задач:

- обобщение теоретических и практических подходов к содержанию и характеру возникновения обязательств страховой компании;
- уточнение классификации обязательств страховых компаний, основанной на особенностях организации страхового бизнеса и вариантах определения стоимости;
- рассмотрение вопроса измерения обязательств страховых компаний на основе текущей стоимости;
- раскрытие влияния учета обязательств на механизм признания прибыли в отчете о совокупном доходе, в соответствии с МСФО (IFRS) 17;
- разработка инструментов совершенствования учета и анализа обязательств посредством математической модели прогнозирования прибыльности страховых компаний;
- построение математической модели прогнозирования финансовой устойчивости страховых компаний.

Объектом исследования выступает система учета и отчетности страховых компаний РК.

Предметом исследования являются теоретико-методологические аспекты учета и анализа обязательств страховых компаний РК.

Методология и методика исследования. В ходе исследования автором

использовались следующие методы: группировки, сравнительного анализа, математического моделирования, графических изображений и другие. Теоретико-методологической базой исследования послужили казахстанские и международные нормативные акты в области страхования, публикации и монографии зарубежных и отечественных специалистов по бухгалтерскому учету, экономическому анализу, страховому делу, финансам, менеджменту, экономической и математической статистике, эконометрике. Информационно-эмпирическую основу диссертационной работы составили официальные данные государственной статистики РК, финансовые отчеты казахстанских страховых компаний, информационно-аналитические материалы, содержащиеся в трудах казахстанских, зарубежных исследований по проблемам развития страхового рынка и учета обязательств в страховых компаниях, материалы конференций, аналитические результаты научных разработок.

В ходе проведения исследования были получены следующие результаты, определяющие научную новизну диссертации:

- в результате обобщения теоретических и практических подходов к характеру возникновения обязательств страховой компании уточнено и расширено понятие «обязательства» страховой компании, позволившее связать его с осуществлением страховой и инвестиционной деятельности;
- уточнена классификация обязательств страховых компаний, учитывающая специфику организации страхового бизнеса, варианты определения стоимости обязательств страховой компании;
- предложен к внедрению учет обязательств страховых компаний на основе модели текущих измерений, в соответствии с МСФО (IFRS) 17, способствующий прозрачности финансовой отчетности;
- определено влияние обязательств на механизм признания прибыли в отчете о совокупном доходе, основанный на применении метода «annual cohorts»;
- разработаны инструменты совершенствования учета и анализа обязательств страховой компании, основанные на исследовании показателя рентабельности и определении влияния факторов прибыльности страховых компаний посредством эконометрического анализа панельных данных;
- построена математическая модель прогнозирования финансовой устойчивости, основанная на проведении logit-анализа.

Положения, выносимые на защиту, состоят в следующем:

- авторское толкование понятия обязательства страховой компании, связанное с осуществляемыми видами деятельности, а именно – страховой и инвестиционной;
- предложенная автором классификация обязательств страховой компании, дающая возможность учесть особенность организации страхового бизнеса, варианты определения оценки обязательств страховой компании;
- предложенная автором методика учета обязательств страховой компании на основе текущих измерений, позволяющая сформировать прозрачную и достоверную информацию, касающуюся результатов работы

страховых компаний;

– предложенный автором порядок признания прибыли в отчете о совокупном доходе страховых компаний, основанный на применении метода «annual cohorts», позволяющий своевременно отразить сведения об изменении прибыльности в соответствующем отчете страховой компании;

– предложенная автором методика корреляционного анализа показателя рентабельности, определяемого в соответствии с общей суммой заработанных доходов и понесенных расходов в процессе осуществления страховой и инвестиционной деятельности, дающей возможность учесть совокупный доход и расходы в виде страховых требований и расходов, и финансовых расходов по методу эффективной процентной ставки;

– предложенная автором модель прогнозирования банкротства страховых компаний, связанных с нарушением пруденциальных нормативов и низкими результатами деятельности, в основу которой положен логит – анализ, позволяющая прогнозировать прибыльность страховой компании, учитывая такие критерии, как нарушение пруденциальных нормативов, отрицательную доходность, ликвидацию, снижение прибыльности.

Теоретическая значимость исследования состоит в возможности использования авторского уточнения понятия «обязательство», связанное со страховой и инвестиционной деятельностью, с классификацией обязательств страховой компании, представленной двумя группами обязательств, уточняющих обязательства по страховой и другим видам деятельности. Полученные результаты могут служить концептуальной основой учета обязательств страховой компании. Они могут использоваться при подготовке учетной политики страховых компаний, при чтении учебных курсов по направлению «Учет и анализ в страховых компаниях РК».

Практическая значимость заключается в использовании результатов исследования в целях реализации «Концепции развития финансового сектора Республики Казахстан до 2030 года», для привлечения небанковских институциональных инвесторов на рынок частных инвестиций.

Результаты диссертационного исследования представляют практический интерес для АО «Компании по страхованию жизни «NOMADLIFE», акт внедрения №23 от 08.06.2020г.

АО «Компания по страхованию жизни «NOMADLIFE» использовала результаты исследования в подготовке учетной политики, в части учета обязательств страховых компаний на основе модели текущих измерений, в соответствии с МСФО(IFRS) 17. Это дало возможность компании изменить порядок признания прибыли в отчете о совокупном доходе, основанном на применении метода «annual cohorts», который позволяет своевременно отразить сведения об изменении прибыльности в соответствующем отчете компании. В практику компании внедрена методика экспресс анализа показателей финансовой устойчивости страховых компаний РК. Методика позволяет производить расчеты с учетом всех обязательств компании, на основе финансовой отчетности и быстро определять наиболее важные показатели финансового состояния страховой компании. Использование

указанных результатов позволяет повысить качество учетной политики компании и определять эффективность работы компании в краткосрочном периоде.

Методика учета обязательств страховых компаний на основе текущих измерений может быть использована при решении вопроса обеспечения сохранности средств за счет снижения рисков инвестирования.

Порядок признания прибыли в отчете о совокупном доходе страховых компаний, основанный на применении метода «annual cohorts» может способствовать формированию достоверной и прозрачной информации, и влиять на приток инвестиций в страну.

Практическая значимость разработанных автором инструментов совершенствования учета и анализа обязательств страховой компании заключается в подходах и выборе параметров исследования, основанных на корреляционно-регрессионном анализе зависимости прибыльности компании от выбранных показателей. Авторский подход к выбору параметров анализа связан с методологически правильным определением общей суммы заработанных доходов и понесенных расходов в процессе осуществления страховой и инвестиционной деятельности. Практическая значимость заключается в возможности исчисления показателя рентабельности с учетом требований МСФО (IFRS)17, а именно, в исчислении показателя совокупного дохода как суммы выручки по договорам страхования и инвестиционного дохода. Расходы признаются в виде страховых требований и расходов, а также финансовых расходов по методу эффективной процентной ставки и разницы между расчетом финансовых расходов с использованием текущей ставки и по методу эффективной процентной ставки.

Предложенная автором Logit-модель, может быть использована при прогнозе финансовой устойчивости страховых компаний, при прогнозе прибыльности страховой компании с учетом нарушений пруденциальных нормативов, отрицательной доходности, ликвидации, снижения прибыльности.

В целом, исследование может быть применено в целях усиления роли страхового сектора в экономике страны в соответствии с разработанным проектом дорожной карты развития отрасли до 2025 года, предполагающим новые услуги, либерализацию регулирования и большую открытость страховых компаний.

КУЛУСТАЕВА АЛИНА МУХАМЕТКАЛИЕВНА

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ САҚТАНДЫРУ КОМПАНИЯЛАРЫНДАҒЫ МІНДЕТТЕМЕЛЕР ЕСЕБІН ЖЕТІЛДІРУ

«6D050800-Есеп және аудит» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Сақтандыру компанияларының ашықтығы пайдаланушылардың сенімін арттыратын қаржылық есептілікті білдіреді. Осыған байланысты, сақтандыру саласындағы бухгалтерлік есептің негізгі міндеттері - бұл бухгалтерлік теңгерімнің тиісті жүйесін құруға негіз болатын халықаралық қаржылық есептілік стандарт қағидаларын сақтау арқылы сақтандыру компанияларының есептілік сенімділігін қамтамасыз ету. Сақтандыру компаниясының қызметі тәуекелдерді болжайды және міндеттемелері туралы ақпараттың сенімділік деңгейі үлкен рөл атқарады, өйткені олар компанияның үздіксіздігі мен оның жұмысына әсер етеді.

Соңғы жылдардағы жаңа мамандандырылған нормативтік құжаттардың ағымы реттеушілерді сақтандырудың маңыздылығын мойындағанын көрсетеді. Алайда, қазақстандық сақтандыру нарығына тән оң үрдістер жағдайында, қолданыстағы бухгалтерлік есеп стандарттарында сақтандыру саласына тән міндеттемелерді есепке алу мәселесі бойынша жеткілікті ұсыныстар жоқ екенін атап өткен жөн. Тәжірибеде әлеуетті инвесторларды бағыттаушы міндеттемелерді есепке алу саласында аз ақпарат бар.

Мұны сақтандыру компанияларын есепке алу саласындағы зерттеулер дәлелдейді, бұл сақтандыру компанияларының міндеттемелерін сипаттайтын бухгалтерлік ақпарат әкімшілік басқару бөлімшелерінің де, мүдделі пайдаланушылардың да ақпараттық қажеттіліктерін әлі толық қанағаттандырмайды деп айтуға мүмкіндік береді.

Сақтандыру нарығының және онда қызмет ететін сақтандыру ұйымдарының одан әрі дамуы, біздің ойымызша, тиімділігі мен нәтижелігі бухгалтерлік есеп жүйесінде қалыптасатын және басқару шешімдерін қабылдау үшін қолданылатын басқару жүйесінің ұйымдастырылуына байланысты. Сақтандыру компанияларының тікелей қызметі тек сақтандырушылар ғана емес, сонымен қатар басқа контрагенттер алдындағы міндеттемелерді де орындаумен байланысты. Осыған байланысты міндеттемелерді есепке алу сақтандыру компаниясының қаржылық жағдайы туралы шынайы ақпарат қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Жоғарыда айтылғандар сақтандыру ұйымдарындағы міндеттемелерді есепке алудың әдіснамалық аспектілерін жетілдірудің өзектілігін анықтайды. Зерттеудің өзектілігі сонымен қатар халықаралық стандарттар қаржылық есептіліктің пайдаланушыларына компания қабылдаған бағалау негізін, сақтандыру компанияларының міндеттемелеріне байланысты есеп берілген сомалардың

маңыздылығын және ақша ағымдарының мөлшері мен уақытының белгісіздігіне әсер ететін факторларды түсінуге мүмкіндік беретін ақпаратты егжей-тегжейлі ашып көрсетуді талап ететіндігімен анықталады. Сақтандыру ісін ұйымдастыру және сақтандыру компаниясын басқару мәселелері, оның ішінде олардағы бухгалтерлік есепті ұйымдастырудың кейбір аспектілері айтарлықтай дәрежеде пысықталғанына қарамастан, сақтандыру компанияларының міндеттемелерін есепке алу мәселелеріне жеткіліксіз назар аударылғанын атап өткен жөн. Қазіргі уақытта тұжырымдамалық аппаратта сәйкессіздіктер бар, қолданыстағы бағалар қолданылмайды, бұл сақтандыру компанияларының қаржылық тұрақтылығын талдау кезінде қолданылатын қаржылық есептілікте міндеттемелердің мәнін көрсетуде қиындықтар тудырады. Бұл мәселелер пайдаланушылардың компанияның міндеттемелері туралы ақпаратқа деген қажеттілігінің артуына және халықаралық деңгейде бухгалтерлік есеп пен бағалау стандарттарын үйлестіруге байланысты қосымша зерттеулер жүргізуді қажет етеді.

Диссертациялық зерттеудің мақсаты сақтандыру компанияларының міндеттемелерін есепке алуды жетілдіру. Зерттеу сақтандыру компаниясын басқарудың оңтайлы стратегияларын құру үшін экономикалық және әдістемелік шешімдерді әзірлеуге және ғылыми тұжырымдарға негізделген. Олар қазақстандық сақтандыру нарығының тұрақты дамуын қолдауға бағытталған, бұл ел экономикасына ұзақ мерзімді инвестицияларды қаржыландыру көлемін ұлғайтуға көмектеседі.

Зерттеу міндеттері. Осы мақсатқа жету бірқатар міндеттерді анықтайды:

- сақтандыру компаниясының міндеттемелері пайда болуының мазмұны мен сипатына теориялық және практикалық көзқарастарды жалпылау;

- сақтандыру ісін ұйымдастырудың ерекшеліктері мен құнды айқындаудың нұсқалары негізінде сақтандыру компанияларының міндеттемелерін жіктеуді нақтылау;

- сақтандыру компанияларының міндеттемелерін ағымдағы құн негізінде өлшеу туралы мәселені қарау;

- ҚЕХС-қа (IFRS) 17 сәйкес жиынтық кіріс туралы есепте пайданы тану механизміне міндеттемелерді есепке алудың әсерін ашып көрсету;

- сақтандыру компанияларының кірістілігін болжаудың математикалық моделі арқылы міндеттемелерді есепке алу мен талдауды жетілдіру құралдарын жасау;

- сақтандыру компанияларының қаржылық тұрақтылығын болжаудың математикалық моделін құру.

Зерттеу объектісі. Қазақстан Республикасының сақтандыру компанияларының бухгалтерлік есеп және есеп беру жүйесі ұсынылады.

Зерттеу пәні. Қазақстан Республикасының сақтандыру компанияларының міндеттемелерін есепке алу, теориялық және әдіснамалық талдаудың әдістері қарастырылады.

Зерттеу әдіснамасы және әдістемесі. Зерттеу барысында автор келесі әдістерді қолданды: топтау, салыстырмалы талдау, математикалық модельдеу, графикалық кескіндер және басқалар. Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негізі бухгалтерлік есеп, экономикалық талдау, сақтандыру, қаржы, менеджмент, экономикалық және математикалық статистика, эконометрика саласындағы шетелдік және отандық сақтандыру мамандарының монографиялары қамтамасыз етілді. Диссертацияның ақпараттық-эмпирикалық негізі Қазақстан Республикасының мемлекеттік статистикасының ресми деректерінен, қазақстандық сақтандыру компанияларының қаржылық есептерінен, ақпараттық-аналитикалық материалдардан, сақтандыру нарығының дамуы мен сақтандыру компанияларындағы міндеттемелерді есепке алу бойынша шетелдік зерттеулерден, конференция материалдарынан, ғылыми нәтижелерінен құрылды.

Зерттеу жүргізу барысында диссертацияның ғылыми жаңалығын анықтайтын келесі нәтижелер алынды:

– сақтандыру компаниясының міндеттемелерінің пайда болу сипатына теориялық және практикалық көзқарастарын жалпылау нәтижесінде сақтандыру компаниясының «міндеттемелері» ұғымы нақтыланды және кеңейтілді, бұл тек сақтандыруды ғана емес, сонымен қатар инвестициялық қызметті де жүзеге асырумен байланысты болды;

– сақтандыру ісін ұйымдастырудың ерекшелігін, сақтандыру компаниясы міндеттемелерінің құнын анықтау нұсқаларын ескере отырып, сақтандыру компанияларының міндеттемелерін жіктеу нақтыланды;

– қаржылық есептіліктің ашықтығын қамтамасыз ететін ҚЕХС (IFRS) 17 сәйкес, сақтандыру ұйымдарының міндеттемелерін ағымдағы өлшемдер үлгісі негізінде есепке алуды енгізу ұсынылды;

– жиынтық кіріс туралы есепте пайданы тану механизміне міндеттемелердің әсері «annual cohorts» әдісін қолдану негізінде анықталады;

– сақтандыру компаниясы міндеттемелерін есепке алу мен талдауды жақсарту үшін инструменттер құралдары табыстылық көрсеткіштерін зерттеуге және сақтандыру компанияларының табыстылық факторларының әсерін анықтауға негізделген;

– logit-талдау негізінде қаржылық тұрақтылықты болжаудың математикалық моделі құрылды.

Қорғауға шығарылатын негізгі тұжырымдамалар:

– сақтандыру ұйымының жүзеге асырылатын қызмет түрлеріне қатысты сақтандыру міндеттемесі ұғымын сақтандыру және инвестициялар туралы авторлық түсіндірмесі;

– автор ұсынған сақтандыру компаниясының міндеттемелерін жіктеу, бұл сақтандыру ісін ұйымдастырудың ерекшелігін, сақтандыру компаниясының міндеттемелерін бағалау нұсқаларын ескеруге мүмкіндік береді;

– сақтандыру компанияларының нәтижелері туралы ашық және сенімді ақпарат алуға мүмкіндік беретін ағымдағы өлшемдер негізінде

сақтандыру компаниясының міндеттемелерін есепке алу үшін автор ұсынған әдістеме;

– сақтандыру компанияларының тиісті есебінде кірістіліктің өзгерістері туралы уақытылы есеп беруге мүмкіндік беретін «annual cohorts» әдісін қолдану негізінде сақтандыру компанияларының жиынтық кірісі туралы есепте ұсынған кірісті тану тәртібі;

– сақтандыру және инвестициялық қызметті жүзеге асыру барысында алынған кірістер мен шығыстардың жалпы сомасына сәйкес анықталған, тиімді пайыздық мөлшерлеме әдісін қолдана отырып, сақтандыру төлемдері мен шығыстар және қаржылық шығыстар түріндегі жиынтық кірістер мен шығыстарды ескеруге мүмкіндік беретін кірістілік көрсеткішіне корреляциялық талдаудың авторлық әдісі;

– тарату және кірістіліктің төмендеуі сияқты критерийлерді ескере отырып, сақтандыру компаниясының кірістілігін болжауға мүмкіндік беретін логит-талдау негізінде пруденциалық нормативтердің бұзылуымен және нашар жұмысымен байланысты сақтандыру компанияларының банкроттығын болжаудың авторлық моделі ұсынылған.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы сақтандыру компаниясының «Міндеттеме» түсінігін нақтылау, сақтандыру компаниясының міндеттемелерін жаңартылған жіктеумен, сақтандыру компанияларының міндеттемелерін есепке алу және талдау әдістерімен нақтылауға байланысты авторлық әзірлемелерді пайдалану мүмкіндігінде жатыр. Нәтижелер сақтандыру компаниясының міндеттемелерін есепке алудың тұжырымдамалық негізі бола алады. Оларды сақтандыру компанияларының есеп саясатын дайындауда, «Қазақстан Республикасының сақтандыру компанияларында бухгалтерлік есеп және талдау» бағыты бойынша оқу курстарын оқу кезінде қолдануға болады.

Зерттеудің тәжірибелік маңыздылығы нәтижелерді Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын іске асыру, банктік емес институционалды инвесторларды жеке инвестициялық нарыққа тарту үшін пайдалану болып табылады.

Диссертациялық зерттеудің нәтижелері «NOMAD LIFE» өмірді сақтандыру компаниясы АҚ» үшін 08.06.2020 ж. №23 орындау актісі үшін практикалық қызығушылық тудырады.

«NOMAD LIFE» өмірді сақтандыру компаниясы» АҚ 17 ХҚЕС-ке сәйкес бағалау өлшемдерін қолданыстағы өлшеу үлгісі негізінде сақтандыру компанияларының міндеттемелерін есепке алу тұрғысынан есеп саясатын дайындауда зерттеу нәтижелерін пайдаланды. Бұл компанияға пайданы мойындау тәртібін өзгертуге мүмкіндік берді. Компанияға кірістіліктің өзгеруін уақтылы көрсетуге мүмкіндік беретін жылдық жиынтық әдіс негізінде жиынтық кіріс. Компанияның тәжірибесінде Қазақстан Республикасының сақтандыру компанияларының қаржылық тұрақтылығының көрсеткіштеріне жедел талдау әдісі енгізілді. Әдістеме компанияның барлық міндеттемелерін ескере отырып, қаржылық есептілікке сүйене отырып есептеулер жүргізуге және сақтандыру компаниясының

қаржылық жағдайының маңызды көрсеткіштерін тез анықтауға мүмкіндік береді. Осы нәтижелерді пайдалану компанияның есеп саясатының сапасын жақсартуға және қысқа мерзімде компанияның тиімділігін анықтауға мүмкіндік береді.

Сақтандыру компанияларының жиынтық кірістері туралы есепте пайданы тану тәртібі «жыл сайынғы когорттар» әдісін қолдану негізінде сенімді және айқын ақпарат қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін және елге инвестициялардың келуіне әсер етуі мүмкін.

Сақтандыру компаниясының міндеттемелерін есепке алу мен талдауды жетілдіру үшін автор әзірлеген құралдардың практикалық маңыздылығы компанияның табыстылығының таңдалған көрсеткіштерге тәуелділігінің корреляциялық-регрессиялық талдауы негізінде зерттеу параметрлерін таңдау мен тәсілдерге негізделген. Талдау параметрлерін таңдауда автордың көзқарасы сақтандыру және инвестициялық қызметті жүзеге асыру барысында алынған кірістер мен шығыстардың жалпы мөлшерін әдіснамалық түрде дұрыс анықтаумен байланысты. Практикалық маңыздылығы 17 ҚЕХС талаптарын ескере отырып, рентабельділік көрсеткішін есептеу мүмкіндігі, атап айтқанда сақтандыру келісімшарттары мен инвестициялық кірістер сомасы ретінде жиынтық кіріс индикаторын есептеу мүмкіндігінде жатыр. Шығындар тиімді пайыздық мөлшерлеме әдісін қолдана отырып, сақтандыру талаптары, шығыстар мен қаржылық шығындар және ағымдағы мөлшерлеме мен тиімді пайыздық мөлшерлемені қолдану арқылы қаржылық шығындарды есептеу арасындағы айырмашылық ретінде танылады.

Автор ұсынған Logit моделін пруденциалдық нормативтердің бұзылуын, теріс пайдалылықты, таратуды және кірістіліктің төмендеуін ескере отырып, сақтандыру компаниясының кірістілігін болжамдау арқылы кезінде сақтандыру компанияларының қаржылық тұрақтылығын болжау үшін қолдануға болады.

Жалпы, зерттеуді жаңа қызметтерді, реттеуді ырықтандыруды және сақтандыру компанияларының ашықтығын болжайтын 2025 жылға дейінгі саланы дамытудың жол картасының жобасына сәйкес ел экономикасындағы сақтандыру секторының рөлін күшейтуге қолдануға болады.

KULUSTAYEVA ALINA MUHAMETKALIYEVNA

**UPGRADING COMMITMENT ACCOUNTING FOR INSURANCE
COMPANIES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty
“6D050800-Accounting and Auditing”

ANNOTATION

Relevance of the research. The development of the insurance industry in the Republic of the Kazakhstan is carried out in the accordance with the Kazakhstan 2050 Strategy program. The publicity of insurance companies implies financials transparency that promotes trust among users, since one of the main directions of welfare is insurance. In this regard, the degree of information actuality on the obligations for insurance company plays a crucial role, since they influence on continuity of the business and its performance.

The flow of new specialized normative documents in recent years testifies recognition of the importance of insurance by regulatory authorities. However, by the positive tendencies in Kazakhstani insurance market it should be noted that current accounting standards do not yet contain sufficient recommendations on the issue of commitment accounting characterizing for insurance industry. In practice, there is low information in the area of commitment accounting that disorients potential investors. It is testified by the research in accounting records of insurance companies which tells that accounting information characterizing liabilities of insurance companies does not yet sufficiently satisfy the information needs both administrative control units and interested users.

Further development of insurance market and insurance organizations operating on it, depends on organizing management system, performance and actuality of which is determined by the quality of information generated in the accounting system and used to make management decisions. The direct activity of insurance companies is associated with the fulfillment of obligations not only to insureds, but also to other counterparties. Regarding to it, the commitment accounting plays a crucial role under forming relevant information on financial side of the insurance company.

The above mentioned determines the relevance of upgrading methodological aspects of commitment accounting in insurance companies. The relevance of the research is also determined by the fact that international standards require detailed disclosure of information that allows users of financials to understand the company's assessment framework, the materiality of the reported amounts associated with the obligations for insurance companies, and factors affecting the uncertainty of the amounts and timing of cash flows from insurance contracts.

Despite of substantial working out on the issues of organizing insurance business and managing the insurance company as well as some aspects of accounting records in them. It should be noted that issues on commitment

accounting in insurance companies are not sufficiently taken into account. Currently, the conceptual apparatus contains discrepancies, current estimates are not applied, which cause problems in reflecting the cost of obligations in the financials used in the analysis for solvency of insurance companies.

These issues require further research due to the fact that there is an increasing need for users to information on the obligations of the company, harmonization for accounting and evaluation standards at the international level.

Dissertation research purpose is enhancing the commitment accounting in insurance companies. The study is based on the development and scientific justification of economic and methodological solutions to create optimal strategies for managing an insurance company. They are aimed at supporting the sustainable development of the Kazakhstani insurance market, which will drive up the financing for long-term investments in the country's economy.

Research objectives. The ones are achieved by a number of tasks:

- generalization of theoretical and practical approaches to the content and nature of the occurrence for obligations of the insurance company;
- make a classification for obligations of insurance companies, based on the features for organizing the insurance industry and options for determining the value;
- consideration of the issue for measuring obligations of insurance companies based on going value;
- disclosure of the effect for commitment accounting on the mechanism for recognizing profits in the statement of comprehensive income, in accordance with IFRS 17;
- development of package to improve accounting and analysis of obligations through a mathematical model for forecasting the profitability of insurance companies;
- building a mathematical model for predicting the solvency of insurance companies.

The object of the research. Is the accounting and reporting system of insurance companies of the Republic of Kazakhstan.

The subject of the research. Is theoretical and methodological aspects of accounting and analysis of liabilities for insurance companies in the Republic of Kazakhstan.

Research methodology and procedure. During the study, the author used the following methods: grouping, comparative analysis, mathematical modeling, graphic images, and others. The theoretical and methodological basis of the study was Kazakhstani and international regulations in the field of insurance, publication and monographs of foreign and domestic experts in accounting, economic analysis, insurance, finance, management, economic and mathematical statistics, econometrics.

The information and empirical basis of the thesis work was made up official data for the state statistics of the Republic of Kazakhstan, financial reports of Kazakhstan insurance companies, information and analytical materials contained in the Kazakhstani works, foreign studies on the development of the insurance market and accounting for obligations in insurance companies, conference materials,

analytical results of scientific developments.

During the research, the following results confirming the scientific novelty of the thesis work were obtained:

- as a result of generalizing theoretical and practical approaches to the nature of the occurrence of obligations for the insurance company, the concept of “obligations” for the insurance company was clarified and expanded, which allowed it to be associated with the implementation of not only insurance, but also and investment activities;

- the classification of obligations for insurance companies, taking into account the specifics of the organization for the insurance industry, options for determining the value of the obligations for the insurance company are clarified;

- introducing the commitment accounting for insurance companies based on the model of current measurements, in accordance with IFRS 17, which promotes transparency of financials are proposed;

- the impact of liabilities on the mechanism for recognizing profits in the statement of comprehensive income based on the application of the “annual cohort” method is determined;

- package to improve the accounting and analysis for insurance company liabilities, based on a study of the profitability indicator and determination of the influence for profitability factors for insurance companies through an econometric analysis of panel data has been developed;

- a mathematical model for predicting solvency was built based on a logit analysis.

The main provisions to be defended:

- author's interpretation of the concept of the obligation for the insurance company related to the activities carried out as insurance and investment;

- the classification of obligations for the insurance company proposed by the author, which makes it possible to take into account the peculiarity of the organization for the insurance industry, options for determining the assessment of the obligations for the insurance company;

- the proposed method by the author for accounting of obligations for the insurance company based on current measurements, which allows generating transparent and relevant information regarding the results of insurance companies;

- the procedure for recognition of profits proposed by the author in the statement of comprehensive income for insurance companies, based on the application of the “annual cohort” method, which allows timely reporting of changes in profitability in the corresponding report for the insurance company;

- the method proposed by the author for a correlation analysis of the obligations for insurance companies, which makes it possible to establish a relationship between the profitability of assets and the obligations for insurance companies;

- the model proposed by the author for predicting bankruptcy of insurance companies related to violation of prudential standards and poor performance, based on logit analysis, which allows to predict the profitability for the insurance company, taking into account criteria such as violation of prudential standards,

negative profitability, liquidation, and decrease in profitability.

The theoretical relevance of the study lies in the possibility of using the author's clarification for the concept of "obligation" associated with insurance and investment activities, with the classifying the obligations for an insurance company, represented by two groups of obligations, refinement obligations for insurance and other activities.

The findings can serve as a conceptual basis in accounting for the obligations of an insurance company. They can be used in preparing accounting policies for insurance companies, reading training courses in the direction of "Accounting and analysis in insurance companies of the Republic of Kazakhstan" as well.

The practical relevance lies in the use of the research findings to implement the Concept for the Development of the Financial Sector in the Republic of Kazakhstan until 2030, to attract non-bank institutional investors to the private investment market.

The findings of the thesis research are of practical interest for JSC "NOMAD LIFE Insurance Company", Implementation Act No. 23 dated 08.06.2020.

JSC "NOMAD LIFE Insurance Company" used the results of the study in preparing accounting policies in terms of accounting for the obligations of insurance companies on the basis of the current measurement model, in accordance with IFRS 17. This made it possible for the company to change the procedure for recognizing profit in the statement comprehensive income based on the annual cohorts method, which allows the company to reflect changes in profitability in a timely manner. An express analysis method of financial soundness indicator for insurance companies of the Republic of Kazakhstan has been introduced into the company's practice.

The methodology allows making calculations taking into account all the obligations of the company, based on financial statements and quickly determining the most significant financial soundness indicator for the insurance company. The use of these results allows you to improve the quality of the accounting policy for the company and determine its efficiency in the short term.

The methodology of commitment accounting for insurance companies based on current measurements can be used to address the issue of soundness of funds by reducing investment risks.

The procedure for recognizing profits in the statement of comprehensive income of insurance companies, based on using the "annual cohorts" method, can be contributed to form reliable and transparent information and affect the inflow of investments into the country.

The practical relevance of the author developed package to improve the accounting and analysis of the liabilities for the insurance company lies in the approaches and selection of research parameters based on the correlation-regression analysis of the dependence for the profitability of company on the selected indicators.

The author's approach to the analysis parameters is associated with the methodologically correct determination of the total amount of income earned and expenses incurred in the process of carrying out insurance and investment activities. The practical relevance lies in the possibility of calculating the profitability

indicator, taking into account the requirements of IFRS 17, namely, in calculating the indicator of comprehensive income as the sum of revenue from insurance contracts and investment income. Expenses are recognized as insurance claims and expenses and finance costs using the effective interest method and the difference between the calculation of finance costs using the current rate and the effective interest method.

The Logit model proposed by the author can be used to predict the business solvency of insurance companies. The model can be used to predict the profitability of an insurance company, taking into account violations of prudential standards, negative profitability, liquidation, decrease in profitability.

In general, the study can be applied to strengthen the role of the insurance sector in the economy of country in accordance with the developed draft roadmap for developing the industry until 2025, which suggests new services, liberalization of regulation and greater transparency for insurance companies.